YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
17 päivänä lokakuuta 1995 *

Asiassa C-83/94,

jonka Landgericht Darmstadt (Saksa) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa, jossa vastaajana ovat

Peter Leifer,

Reinhold Otto Krauskopf ja

Otto Holzer,

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 113 artiklan, 223 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 224 artiklan sekä yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta 20 päivänä joulukuuta 1969 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2603/69 (EYVL L 324, s. 25), sellaisena kuin se on muutettuna 19.12.1991 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 3918/91 (EYVL L 372, s. 31), 1 ja 11 artiklan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat C. N. Kakouris, D. A. O. Edward, J.- P. Puissochet ja G. Hirsch, tuomarit

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

G. F. Mancini, F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn (esittelevä tuomari), C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann ja H. Ragnemalm,

julkisasiamies: F. G. Jacobs,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies D. Louterman-Hubeau,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Peter Leifer edustajanaan asianajaja Jochim Thietz-Bartram, Hampuri,

— Saksan hallitus, asiamiehinään liittovaltion talousministeriön Ministerialrat Ernst Röder ja saman ministeriön Regierungsrat Bernd Kloke,

— Kreikan hallitus, asiamiehinään valtion oikeudellinen neuvonantaja Panagiotis Kamarineas ja valtion oikeudellisen neuvoston oikeudellinen asiamies Christina Sitara,

— Espanjan hallitus, asiamiehinään yhteisön oikeuteen ja toimielimiin liittyviä asioita käsittelevän yksikön johtaja Alberto Navarro Gonzalez ja Espanjan hallituksen edustamisesta Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa vastuussa olevan oikeudellisen yksikön valtionasiamies Rosario Silva de Lapuerta,

— Ranskan hallitus, asiamiehinään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston ulkoasiainsihteeri Philippe Martinet ja saman osaston apulaisosastopäällikkö Catherine de Salins,

— Italian hallitus, asiamiehenään valtionasiamies Ivo Braguglia,

— Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään Assistant Treasury Solicitor John E. Collins sekä barrister Stephen Richards,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään johtava oikeudellinen neuvonantaja Peter Gilsdorf ja oikeudellinen neuvonantaja Jörn Sack,

ottaen huomioon käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Peter Leiferin ja Reinhold Otto Krauskopfin, edustajanaan asianajaja Thomas Marx, Hampuri, Otto Holzerin, edustajanaan asianajaja Endrick Lankau, Darmstadt, Saksan hallituksen, Kreikan hallituksen, asiamiehinään Panagiotis Kamarineas ja ulkoasiainministeriössä yhteisön riita-asioita käsittelevän erityisyksikön asianajaja Galateia Alexaki, Espanjan hallituksen, Ranskan hallituksen, Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen ja komission esittämät suulliset huomautukset 21.3.1995 pidetyssä suullisessa käsittelyssä,

kuultuaan julkisasiamiehen 18.5.1995 pidetyssä käsittelyssä esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Landgericht Darmstadt on 21.2.1994 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 7.3.1994, esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti kuusi ennakkoratkaisukysymystä perustamissopimuksen 113 artiklan, 223 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 224 artiklan sekä yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta 20 päivänä joulukuuta 1969 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2603/69 (EYVL L 324, s. 25), sellaisena kuin se on muutettuna 19.12.1991 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 3918/91 (EYVL L 372, s. 31), 1 ja 11 artiklan tulkinnasta.

2 Nämä kysymykset on esitetty rikosasiassa Leiferiä, Krauskopfia ja Holzeria vastaan, joita syytetään kansallisessa tuomioistuimessa siitä, että he ovat vuosina 1984—1988 toimittaneet Irakiin laitteita, niiden osia ja kemikaaleja ilman vaadittua vientilupaa.

3 Außenwirtschaftsgesetzin (jäljempänä AWG) 2 pykälän perusteella hallituksella on toimivalta antaa asetuksia siitä, mitkä oikeustoimet ja toimenpiteet voidaan kieltää tai miltä voidaan edellyttää lupaa.

4 AWG:n 7 pykälän otsikko on Turvallisuuden ja ulkosuhteisiin liittyvien etujen suojelu, ja sen 1 kohdassa säädetään seuraavasti edellytyksistä, joilla tällaisia rajoituksia voidaan asettaa:

"Ulkomaankaupan alaan kuuluviin oikeustoimiin ja toimenpiteisiin voidaan kohdistaa rajoituksia seuraavilla perusteilla:

1. Saksan liittotasavallan turvallisuuden takaamiseksi;

2. kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon häiriintymisen estämiseksi; tai

3. Saksan liittotasavallan ulkosuhteiden vakavan häiriintymisen estämiseksi."

5 Hallitus antoi Außenwirtschaftsverordnung-nimisen asetuksen (jäljempänä AWV), jonka liitteessä AL määritellään luvanvaraiset tavarat. Tämän AL-luettelon mukaan, sellaisena kuin se on useaan kertaan muutettuna, tietyt laitteet, niiden osat ja tietyt kemikaalit ovat luvanvaraisia. Kemialliset laitteet ovat luvanvaraisia vain, kun niitä viedään valtioihin, jotka eivät ole OECD:n jäseniä. Tässä luettelossa mainitaan muun muassa pääasian syytettyjen viemät tuotteet.

6 Ennakkoratkaisupyyntöä koskevasta päätöksestä ilmenee, että Darmstadtin yleinen syyttäjä arvioi Saksan liittotasavallan kansainvälisten suhteiden kärsineen huomattavasti tämän viennin takia, minkä vuoksi se nosti asiasta syytteen. Kansallinen tuomioistuin kuitenkin tiedustelee, onko Saksan liittotasavallalla Euroopan yhteisön jäsenvaltiona toimivaltaa vaatia lupaa kolmansiin maihin tapahtuvalta vienniltä ja säätää siihen liittyviä rangaistuksia. Se täsmentää, että jos kansalliset säännöt ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, kansallisia sääntöjä ei saa soveltaa, minkä takia myöskään rikosta ei ole tapahtunut. Tämän takia kansallinen tuomioistuin esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) a) Onko ETY:n perustamissopimuksen 113 artiklaa tulkittava siten, että sellaiset kansalliset säännöt, joilla rajoitetaan sekä sotilaallisiin että

siviilitarkoituksiin käytettäviksi soveltuvien tuotteiden (ns. kaksikäyttötuotteiden) vientiä kolmansiin maihin, kuuluvat artiklan soveltamisalaan; nämä kansalliset säännöt sisältyvät vientiä koskevan luettelon osaston I kohtaan A ja 14.5.1984 annettuun 52. asetukseen (Bundesanzeiger 91/84), jolla lisättiin vientiä koskevan luettelon osaston I kohtaan C nimike 1710, ja 6.8.1984 annettuun 56. asetukseen, jolla muutetaan Außenwirtschaftsverordnungia (AWV, Saksan ulkomaankauppa-asetus) ja jolla lisätään AWV:hen 5 a pykälä (BGBl. I, 1984, s. 1079) ja 53. asetukseen, jolla muutetaan vientiä koskevaa luetteloa lisäämällä vientiä koskevan luettelon osastoon I kohta D (BGBl. I, 1984, s. 1080)?

b) Ovatko yhteisön toimielimet tämän takia yksinomaisesti toimivaltaisia asettamaan tällaisia vientirajoituksia, jollei tietyille jäsenvaltioille ole annettu toimivaltaa ja jollei ETY:n perustamissopimuksessa ole poikkeusmääräyksiä?

Jos vastaus on myönteinen:

2) Onko ETY:n perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ja 224 artiklaa sekä yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta 20 päivänä joulukuuta 1969 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2603/69 (EYVL L 324, s. 25) 11 artiklaa, sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 19.12.1991 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 3918/91 (EYVL L 372, s. 31) (jäljempänä vientiasetus), tulkittava siten, että niissä sallitaan poikkeuksellisesti jäsenval-

tion antavan kysymyksessä 1 kuvatun kaltaisia kansallisia sääntöjä rajoittaakseen kaksikäyttötuotteiden vientiä kolmansiin maihin?

3) Onko ETY:n perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ja 224 artiklaa sekä vientiasetuksen 11 artiklaa tulkittava siten, että jäsenvaltiot saavat antaa kansallisia sääntöjä,

a) joiden mukaan vientiluvan saamiseksi hakijalla on koko todistustaakka siitä, että kaksikäyttötuotteet käytetään siviilitarkoitukseen,

b) joiden mukaan vientilupa voidaan evätä, jos tuotteet soveltuvat sotilaallisiin tarkoituksiin käytettäviksi?

4) a) Onko vientiasetuksen 1 artiklaa tulkittava siten, että siinä säädetty viennin vapaus sisältää vapauden viedä ilman lupaa ja ilman kansallisia, vientilupaa koskevien sääntöjen rikkomisesta asetettuja rangaistuksia?

b) Onko jäsenvaltioissa sovellettavilla rangaistuksilla vientiasetuksen 1 artiklassa säädettyä viennin vapautta rajoittava vaikutus ja onko jäsenvaltioilla toimivalta säätää tällaisista rangaistuksista, jos yhteisöjen toimielimet eivät

ole niitä siihen oikeuttaneet, kun kyse ei ole vientiasetuksen 11 artiklassa säädetyistä poikkeustapauksista?

5) a) Onko ETY:n perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ja 224 artiklaa sekä vientiasetuksen 11 artiklaa tulkittava siten, että jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisesti edellyttää vientilupaa rangaistuksen uhalla, ei turvallisuutensa takaamiseksi vaan vain estääkseen kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon tai kyseessä olevan jäsenvaltion ulkosuhteiden huomattavan häiriintymisen (vrt. Saksan Außenwirtschaftsgesetzin [ulkomaankauppalaki, jäljempänä AWG] 7 pykälän 1 kohdan 2 ja 3 alakohta)?

b) Onko ETY:n perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ja 224 artiklaa sekä vientiasetuksen 11 artiklaa tulkittava siten, että jäsenvaltioilla on mahdollisuus poikkeuksellisesti antaa rikosoikeudellisia sääntöjä, joiden mukaan sekä sotilaallisiin että siviilitarkoituksiin käytettäviksi soveltuvien kaksikäyttötuotteiden ja $POCL_3$:n viennistä ilman lupaa voidaan rangaista jopa vankeudella, kuten säädetään AWG:n 34 pykälän 1 kohdan 3 alakohdassa, 33 pykälän 1 kohdassa ja 7 pykälän 1 kohdassa tulkittuna yhdessä AWV:n 70 pykälän 1 kohdan 1 alakohdan, 5 pykälän ja 5 a pykälän sekä vientiä koskevan luettelon I osaston A kohdan, C kohdan 1710 kohdan ja D kohdan kanssa sellaisina kuin ne olivat voimassa 14.5.1984 ja 6.8.1984, ja ovatko nämä rikosoikeudelliset säännöt suhteellisuusperiaatteen mukaisia?

c) Onko ETY:n perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ja 224 artiklaa sekä vientiasetuksen 11 artiklaa tulkittava siten, että niiden

mukaan jäsenvaltioilla on oikeus kaksikäyttötuotteita luvatta vietäessä määrätä vankeutta ja sakkoja, jos tuotteet soveltuvat sotilaallisiin tarkoituksiin käytettäviksi?

d) Onko rangaistuksen säätäminen yhteisön oikeuden mukaista vain silloin, kun kaksikäyttötuotteiden sotilaallinen käyttö on tosiseikkojen perusteella todennäköistä ja kun viejä on siitä tietoinen?

6) Jos kaikkiin kysymyksiin tai osaan niistä vastataan kielteisesti:

Onko ETY:n perustamissopimuksen 113 artiklalla ja/tai vientiasetuksen 1 artiklalla välitön oikeusvaikutus kansalaisten hyväksi siten, että niillä luodaan yhteisön kansalaisille oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on puolustettava?"

Ensimmäinen kysymys

7 Ensimmäisellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, onko perustamissopimuksen 113 artiklaa tulkittava siten, että kaksikäyttötuotteiden kolmansiin maihin tapahtuvaa vientiä koskevia rajoituksia sisältävät kansalliset säännöt kuuluvat sen soveltamisalaan, ja jos näin on, onko yhteisöllä asiassa yksinomainen toimivalta.

8 Ensin on muistutettava, että perustamissopimuksen 113 artiklan mukaan yhteinen kauppapolitiikka perustuu yhtenäisiin periaatteisiin etenkin tullien muuttamisessa,

tulli- ja kauppasopimusten tekemisessä, vapauttamista koskevien toimenpiteiden yhtenäistämisessä, vientipolitiikassa sekä kauppaa suojaavissa toimenpiteissä.

9 Tällaisen yhteisen kauppapolitiikan toteuttaminen edellyttää, että yhteisen kauppapolitiikan käsitettä ei tulkita suppeasti; tällä tavalla voidaan välttää sellaiset kaupan häiriöt yhteisössä, joiden syynä ovat erot, joita muutoin olisi taloudellisissa suhteissa kolmansien maiden kanssa tietyillä aloilla (ks. 4.10.1979 annettu lausunto 1/78, Kok. 1979, s. 2871, 45 kohta).

10 Tästä seuraa, että kansallinen sääntö, jolla tiettyjen tuotteiden vienti estetään tai sitä rajoitetaan, kuuluu perustamissopimuksen 113 artiklan mukaiseen yhteiseen kauppapolitiikkaan.

11 Tähän päätelmään ei vaikuta se, että rajoitus koskee kaksikäyttötuotteita. Tuotteiden ominaisuudet eivät tosiaankaan voi vaikuttaa siten, että tuotteet eivät kuuluisi yhteisen kauppapolitiikan soveltamisalaan.

12 Kauppapolitiikan alalla 113 artiklan 1 kohdassa kaikki toimivalta on siirretty yhteisölle, joten kansalliset kauppapolitiikkaan kuuluvat toimet ovat hyväksyttäviä vain, jos yhteisö on ne nimenomaisesti oikeuttanut (asia 41/76, Donckerwolke, tuomio 15.12.1976, Kok. 1976, s. 1921, 32 kohta ja asia 174/84, Bulk Oil, tuomio 18.2.1986, Kok. 1986, s. 559, 31 kohta).

13 Ensimmäiseen kysymykseen on siis vastattava, että perustamissopimuksen 113 artiklaa on tulkittava siten, että kansalliset säännöt, joilla rajoitetaan kaksikäyttötuotteiden vientiä kolmansiin maihin, kuuluvat 113 artiklan soveltamisalaan ja että yhteisöllä on asiassa yksinomainen toimivalta, jolla siis suljetaan pois jäsenvaltioiden toimivalta, ellei yhteisö ole antanut niille erityistä oikeutusta.

Toinen kysymys

14 Ensimmäiseen kysymykseen annetun vastauksen perusteella toisella kysymyksellä on katsottava tarkoitetun sitä, voiko jäsenvaltio poikkeuksellisesti ryhtyä kansallisiin toimiin kolmansiin maihin tapahtuvan kaksikäyttötuotteiden viennin rajoittamiseksi perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohdan tai 224 artiklan tai yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta 20.12.1969 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2603/69 (EYVL L 324, s. 25, jäljempänä asetus) perusteella.

15 Aluksi on tutkittava, kuuluvatko kyseessä olevan kaltaiset kansalliset toimet asetuksen soveltamisalaan, ja sitten on tarkasteltava sitä, voidaanko nämä toimet perustella tämän asetuksen 11 artiklan nojalla.

16 Asetuksen 1 artiklassa todetaan seuraavaa: "Vienti Euroopan talousyhteisöstä kolmansiin maihin on vapaata, toisin sanoen sitä eivät koske määrälliset rajoitukset, lukuun ottamatta tämän asetuksen säännösten mukaisesti sovellettavia rajoituksia."

17 Saman asetuksen 11 artiklassa säädetään tällaisesta poikkeuksesta seuraavasti: "Tämä asetus ei estä jäsenvaltioita määräämästä tai soveltamasta viennin määrällisiä rajoituksia, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalin, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta muiden yhteisön säännösten soveltamista."

18 Saksan hallitus katsoo, ettei luvan vaatiminen voi olla määrällinen rajoitus, ja pohtii sitä, eikö asetuksella kielletä vain viennin määrällisiä rajoituksia, ei siis vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä.

19 Tätä väitettä ei voida hyväksyä.

20 On totta, että kun on kyse tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisössä, perustamissopimuksen 34 artiklassa erotetaan määrälliset rajoitukset ja vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet.

21 Tästä ei kuitenkaan seuraa se, että määrällisten rajoitusten käsitettä, jota käytetään yhteisön ja kolmansien maiden välistä kauppaa sääntelevässä asetuksessa, olisi tulkittava siten, että perustamissopimuksen 34 artiklassa tarkoitetut vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet eivät kuuluisi siihen.

22 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on oikeuskäytännössään korostanut, yhteisön oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemisessa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys ja sillä säännöllä tavoitellut päämäärät, jonka osa säännös tai määräys on (asia 292/82, Merck, tuomio 17.11.1983, Kok. 1983, s. 3781, 12 kohta ja asia 337/82, St. Nikolaus Brennerei, tuomio 21.2.1984, Kok. 1984, s. 1051, 10 kohta).

23 Perustamissopimuksen 113 artiklan nojalla annetulla asetuksella, jolla tavoitellaan asetuksen 1 artiklan mukaan viennin vapauden periaatteen toteuttamista yhteisössä, ei voida jättää asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäsenvaltioiden toteuttamia toimia, jotka vaikutukseltaan vastaavat määrällistä rajoitusta, koska tällaisten toimien soveltamisen seurauksena voi olla vientikielto tässä asiassa tapahtuneella tavalla.

24 Tämä väite saa tukea tullitariffeja ja kauppaa koskevan yleissopimuksen XI artiklasta, jota voidaan pitää merkityksellisenä tulkittaessa kansainvälistä kauppaa koskevaa yhteisön sääntelyä. Artiklan otsikko on Yleinen kvantitatiivisten rajoitusten poistaminen, ja sen 1 kappaleessa todetaan, että "mikään sopimuspuoli ei saa määrätä eikä ylläpitää tullien, verojen tai muiden sellaisten maksujen lisäksi mitään kieltoja tai rajoituksia, jotka toimeenpannaan kiintiöiden, tuonti- tai vientilisenssien tai muiden toimenpiteiden muodossa".

25 Leifer puolestaan on sitä mieltä, että viennin rajoittaminen on hyväksyttävää vain, jos tuotteita käytetään strategisiin tarkoituksiin, ja ainoastaan yleisen turvallisuuden suojelemiseksi. Hän on siis sitä mieltä, että toisin kuin Saksan liittotasavallan olennaisten etujen vaarantaminen, kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon tai Saksan ulkosuhteiden häiriintyminen eivät voi oikeuttaa tällaisia toimia.

26 On muistettava, että asiassa Richardt ja Les Accessoires Scientifiques 4.10.1991 annetussa tuomiossa (asia C-367/89, Kok. 1991, s. I-4621, 22 kohta) yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että perustamissopimuksen 36 artiklan mukaiseen yleisen turvallisuuden käsitteeseen kuuluvat jäsenvaltion sisäinen ja ulkoinen turvallisuus. Tämän käsitteen suppeampi tulkinta asetuksen 11 artiklassa tarkoittaisi sitä, että jäsenvaltioille annettaisiin toimivalta rajoittaa tavaroiden liikkuvuutta sisämarkkinoilla enemmän kuin kolmansien maiden kanssa.

27 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 41 kohdassa, on vaikea tehdä selvää ja jyrkkää eroa ulko- ja turvallisuuspoliittisten päätelmien välillä. Kuten hän toteaa 46 kohdassa, valtion turvallisuutta voidaan myös yhä vähemmän tarkastella erillisenä seikkana, koska se liittyy kiinteästi koko kansainvälisen yhteisön ja sen eri osien turvallisuuteen.

28 Tästä seuraa, että ulkosuhteiden tai kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon vakavan häiriintymisen uhka voi vaikuttaa jäsenvaltion ulkoiseen turvallisuuteen.

29 Vaikka kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava, sovelletaanko sen käsiteltävänä olevan asian tosiseikkoihin ja toimiin asetuksen 11 artiklaa sellaisena kuin yhteisöjen tuomioistuin on sitä tulkinnut, on selvää, että sotilaallisiin tarkoituksiin käytettäväksi soveltuvan tuotteen vieminen maahan, joka on sodassa toisen maan kanssa, saattaa vaikuttaa jäsenvaltion yleiseen turvallisuuteen edellä kuvatulla tavalla (ks. em. tuomio asiassa Richardt ja Les Accessoires Scientifiques, 22 kohta).

30 Toiseen kysymykseen on siis vastattava, että jäsenvaltio voi poikkeuksellisesti ryhtyä asetuksen 11 artiklan nojalla kansallisiin toimiin, joilla rajoitetaan kaksi-

käyttötuotteiden vientiä kolmansiin maihin, jotta voidaan välttää ulkosuhteiden tai kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon vakavan häiriintymisen uhka, joka saattaa vaikuttaa jäsenvaltion tässä säännöksessä tarkoitettuun yleiseen turvallisuuteen.

31 Ei siis ole tarpeen tutkia, voidaanko kansalliset toimet oikeuttaa myös perustamissopimuksen 223 artiklan 1 kohdan b alakohdan tai 224 artiklan perusteella.

Kolmas kysymys

32 Edeltäviin kysymyksiin annettujen vastausten perusteella tämä kysymys koskee lähinnä suhteellisuusperiaatteen soveltamista, ja sillä halutaan erityisesti tietää, voivatko jäsenvaltiot asetuksen 11 artiklan nojalla joko vaatia vientiluvan hakijalta todisteita siitä, että kaksikäyttötuotteita käytetään siviilitarkoituksiin, tai evätä luvan, jos tuotteet soveltuvat käytettäviksi sotilaallisiin tarkoituksiin.

33 Tältä osin on muistutettava, että asetuksen 11 artiklassa on säädetty poikkeus sen 1 artiklassa säädetystä viennin vapaudesta, joten 11 artiklaa on tulkittava siten, että sen vaikutuksia ei uloteta pidemmälle kuin mitä on tarpeellista sillä tavoiteltujen etujen suojaamiseksi.

34 Kansallisen tuomioistuimen asiana on tutkia, perustuvatko sen kysymyksissään esittämät olettamukset kansallisen oikeuden virheettömään tulkintaan, minkä

Saksan hallitus on kyseenalaistanut, ja arvioida sitten sitä, ovatko kyseiset toimet tarpeellisia ja suhteessa tavoiteltuihin päämääriin, ja sitä, eikö näitä päämääriä olisi voinut saavuttaa vähemmän rajoittavilla toimilla.

35 On kuitenkin täsmennettävä, että toimivaltaisilla kansallisilla viranomaisilla on olosuhteiden mukaan tietty harkintavalta, kun ne ryhtyvät tarpeellisiksi katsomiinsa toimiin jäsenvaltion yleisen turvallisuuden suojaamiseksi edellä tarkoitetulla tavalla. Kun kaksikäyttötuotteiden vienti on uhka jäsenvaltion yleiselle turvallisuudelle, tällaisena toimena voi olla vientiluvan hakijaan kohdistettu vaatimus osoittaa tuotteita käytettävän siviilitarkoituksiin sekä myös luvan epääminen erityisten olosuhteiden takia, jollainen voi olla määränpäänä olevan maan poliittinen tilanne, jos tuotteet soveltuvat käytettäviksi sotilaallisiin tarkoituksiin.

36 Kolmanteen kysymykseen on siis vastattava, että kun kansallisen tuomioistuimen arvion mukaan kyseessä on uhka yleiselle turvallisuudelle, suhteellisuusperiaatteen mukaisia vaatimuksia voivat olla hakijalle asetettu velvollisuus esittää näyttöä siitä, että tuotteita käytetään yksinomaan siviilitarkoituksiin, tai luvan epääminen, jos tuotteet soveltuvat käytettäviksi sotilaallisiin tarkoituksiin.

Neljäs ja viides kysymys

37 Neljännen kysymyksen ja viidennen kysymyksen a kohdan osalta riittää, kun todetaan, että ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen annettujen vastausten

perusteella kansalliset toimet, joilla kaksikäyttötuotteille vaaditaan vientilupa, ovat todellakin asetuksen 1 artiklassa tarkoitettuja esteitä viennin vapaudelle, mutta ne voidaan kuitenkin oikeuttaa 11 artiklan perusteella muihin ennakkoratkaisukysymyksiin annettujen vastausten mukaisilla edellytyksillä.

38 Viidennen kysymyksensä b, c ja d kohdalla kansallinen tuomioistuin haluaa lähinnä tietää, voivatko jäsenvaltiot säätää rangaistuksia lupamenettelyn noudattamatta jättämisestä ja millä edellytyksillä ne voivat niitä säätää.

39 Tältä osin on todettava, että mahdollisuus säätää rangaistuksia tämän menettelyn rikkomisesta kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan. Vaikka ei ole yhteisön oikeuden vastaista asettaa kansallisessa säännöstössä sanktioita tämän velvollisuuden rikkomisesta, rangaistukset eivät kuitenkaan saa olla suhteettomia verrattuna tavoitteeseen, joka on yleinen turvallisuus.

40 Kansallisen tuomioistuimen on arvioitava, ovatko sovellettavat rangaistukset suhteellisuusperiaatteen mukaisia ottaen huomioon kaikki kunkin asian tosiseikat, kuten yleistä turvallisuutta mahdollisesti vaarantavan tuotteen ominaisuudet, rikkomiseen liittyvät olosuhteet ja laittomasti viemiseen ryhtyneen toimijan vilpitön tai vilpillinen mieli (ks. em. tuomio asiassa Richardt ja Les Accessoires Scientifiques, 25 kohta).

41 On lisättävä, että perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisessa menettelyssä yhteisöjen tuomioistuimen asiana ei ole ottaa kantaa Saksan hallituksen väitteeseen,

jonka mukaan viidennen kysymyksen c kohta perustuu kyseessä olevan Saksan lainsäädännön virheelliseen tulkintaan.

42 Tähän kysymykseen on siis vastattava, että yhteisön oikeuden vastaista ei ole se, että kansalliset viranomaiset säätävät lupamenettelyn noudattamatta jättämisestä rangaistuksia, jos nämä seuraamukset eivät ole suhteettomia verrattuna tavoitteeseen, joka on yleinen turvallisuus.

Kuudes kysymys

43 Viimeisellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin tiedustelee yhteisöjen tuomioistuimelta sitä, onko perustamissopimuksen 113 artiklalla ja/tai asetuksen 1 artiklalla välitön oikeusvaikutus.

44 EY:n perustamissopimuksen 189 artiklan toisen kohdan mukaan asetus on kaikilta osiltaan velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa. Siten asetuksen 1 artiklan kaltainen säännös on oikeuksien ja velvollisuuksien välitön lähde kaikille, joita se koskee, oli sitten kyse jäsenvaltioista tai yksityisistä oikeussubjekteista, jotka ovat osapuolia oikeussuhteissa, joihin sovelletaan yhteisön oikeutta (ks. asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978, Kok. 1978, s. 629, 15 kohta).

45 Tämän päätelmän hyväksyttävyyteen eivät vaikuta asetuksen 11 artiklassa säädetyt poikkeukset, koska niiden soveltamista voidaan valvoa tuomioistuimessa, joten

jäsenvaltion mahdollisuus vedota niihin ei ole ristiriidassa 1 artiklan säännösten kanssa, joiden mukaan yksityisillä oikeussubjekteilla on oikeuksia, joihin ne voivat vedota tuomioistuimessa.

46 Viimeiseen kysymykseen on siten vastattava, että asetuksen 1 artiklalla annetaan yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia, joihin ne voivat vedota tuomioistuimessa.

Oikeudenkäyntikulut

47 Saksan, Kreikan, Espanjan, Ranskan, Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille ja Euroopan yhteisöjen komissiolle, jotka ovat esittäneet huomautuksensa tuomioistuimelle, aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Koska esitetty oikeudenkäyntikuluvaatimus kuuluu pääasian asianosaisten osalta kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevaan oikeudenkäyntiin, kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Landgericht Darmstadtin 21.2.1994 esittämät kysymykset seuraavasti:

1) EY:n perustamissopimuksen 113 artiklaa on tulkittava siten, että kansalliset säännöt, joilla rajoitetaan kaksikäyttötuotteiden vientiä kolmansiin maihin,

kuuluvat 113 artiklan soveltamisalaan ja että yhteisöllä on asiassa yksinomainen toimivalta, jolla siis suljetaan pois jäsenvaltioiden toimivalta, ellei yhteisö ole antanut niille erityistä toimivaltaa.

2) Jäsenvaltio voi poikkeuksellisesti ryhtyä yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta 20 päivänä joulukuuta 1969 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2603/69, sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 19.12.1991 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 3918/91, 11 artiklan nojalla kansallisiin toimiin, joilla rajoitetaan kaksikäyttötuotteiden vientiä kolmansiin maihin, jotta voidaan välttää ulkosuhteiden tai kansojen rauhanomaisen rinnakkaiselon vakavan häiriintymisen uhka, joka saattaa vaikuttaa jäsenvaltion tässä säännöksessä tarkoitettuun yleiseen turvallisuuteen.

3) Kun kansallisen tuomioistuimen arvion mukaan kyseessä on uhka yleiselle turvallisuudelle, suhteellisuusperiaatteen mukaisia vaatimuksia voivat olla hakijalle asetettu velvollisuus esittää näyttöä siitä, että tuotteita käytetään yksinomaan siviilitarkoituksiin, tai luvan epääminen, jos tuotteet soveltuvat käytettäviksi sotilaallisiin tarkoituksiin.

4) Yhteisön oikeuden vastaista ei ole se, että kansalliset viranomaiset säätävät lupamenettelyn noudattamatta jättämisestä rangaistuksia, jos nämä seuraamukset eivät ole suhteettomia verrattuna tavoitteeseen, joka on yleinen turvallisuus.

5) Asetuksen (ETY) N:o 2603/69 1 artiklalla annetaan yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia, joihin ne voivat vedota tuomioistuimessa.

Rodríguez Iglesias Kakouris Edward

Puissochet Hirsch Mancini Schockweiler

Moitinho de Almeida Kapteyn Gulmann

Murray Jann Ragnemalm

Julistettiin Luxemburgissa 17 päivänä lokakuuta 1995.

R. Grass

kirjaaja

G. C. Rodríguez Iglesias

presidentti